NAJLEPSZY SCENARIUSZ
39. MFF Montreal

NAJLEPSZA DRUGOPLANOWA ROLA KOBIECA
40. FF Gdynia 2015

NAJLEPSZE ZDJĘCIA
40. FF Gdynia 2015

NAJLEPSZY FILM POLSKI
Camerimage 2015

NAGRODA MŁODZIEŻOWEJ RADY MIASTA GDYNI
Złote Kociaki

FILIP **PIOTROWICZ** URSZULA **BOGUCKA** MARIA **SEMOTIUK**
BARTŁOMIEJ **TOPA** AGNIESZKA **KRUKÓWNA**

LETNIE PRZESILENIE

SCENARIUSZ I REŻYSERIA MICHAŁ ROGALSKI OBSADA FILIP PIOTROWICZ JONAS NAY URSZULA BOGUCKA MARIA SEMOTIUK BARTŁOMIEJ TOPA AGNIESZKA KRUKÓWNA STEFFEN SCHEUMANN GERDY ZINT ZDJĘCIA JERZY ZIELIŃSKI ASC PSC SCENOGRAFIA JANUSZ SOSNOWSKI KOSTIUMY ANNA ENGLERT MAGDALENA RUTKIEWICZ-LUTEREK MONTAŻ MILENIA FIEDLER PSM JOANNA BRÜHL MUZYKA ALEXANDER HACKE DŹWIĘK/DŹWIĘKOWIEC PAUL RISCHER HANS KÖLLING KIEROWNICTWO PRODUKCJI ANDRZEJ BESZTAK GRZEGORZ OLKOWSKI CHRISTOPH KUKULA PRODUCENCI MACIEJ STRZEMBOSZ RENÉ FROTSCHER EWA BORGUŃSKA EVA-MARIE MARTENS THOMAS JESCHKNER WSPÓŁFINANSOWANIE POLSKI INSTYTUT SZTUKI FILMOWEJ MITTELDEUTSCHE MEDIENFÖRDERUNG (MDM) MEDIENBOARD BERLIN-BRANDENBURG (MBB) DEUTSCHER FILMFÖRDERFONDS (DFFF) FILMFÖRDERANSTALT (FFA) KOPRODUKCJA MAFILM GMBH TVP S.A. RUNDFUNK BERLIN-BRANDENBURG SYNCHRON- UND TONSTUDIO LEIPZIG ODRA-FILM STUDIO PRODUKCYJNE ORKA SP. Z O.O. WYTWÓRNIA FILMÓW DOKUMENTALNYCH I FABULARNYCH PRODUKCJA PRASA I FILM SP. Z O.O. SUNDAY FILMPRODUKTIONS GMBH

„Fascynujący i subtelny"
Variety

„Odkrycie Festiwalu Filmowego w Gdyni"
Wyborcza.pl

FILM W REŻYSERII MICHAŁA ROGALSKIEGO

LETNIE PRZESILENIE

FILM MICHAŁA ROGALSKIEGO

OBSADA

ROMEK	–	Filip Piotrowicz
GUIDO	–	Jonas Nay
FRANKA	–	Urszula Bogucka
BUNIA	–	Maria Semotiuk
ODI	–	Gerdy Zint
PORUCZNIK	–	Steffen „Shorty" Scheumann
SIERŻANT	–	André M. Hennicke
LEON	–	Bartłomiej Topa
MATKA ROMKA	–	Agnieszka Krukówna
KARPIUK	–	Juliusz Krzysztof Warunek
KARWAN	–	Krzysztof Czeczot
GRUBER	–	Jürgen Hoppmann
BRAT BUNI	–	Bartłomiej Kotshedoff
URBANIAK	–	Damian Ul

TWÓRCY FILMU

REŻYSERIA, SCENARIUSZ	–	Michał Rogalski
ZDJĘCIA	–	Jerzy Zieliński, PSC, ASC
SCENOGRAFIA	–	Janusz Sosnowski
DEKORACJA WNĘTRZ	–	Wiesława Chojkowska
KOSTIUMY	–	Anna Englert, Magdalena Rutkiewicz-Luterek
CHARAKTERYZACJA	–	Monika Kaleta, Dorothea Wiedermann
CASTING	–	Marta Kownacka
MUZYKA	–	Alexander Hacke
DŹWIĘK	–	Martin Witte
UDŹWIĘKOWIENIE	–	Paul Rischer
MONTAŻ	–	Milenia Fiedler, PSM, Joanna Brühl
PRODUCENCI	–	Maciej Strzembosz, Ewa Borguńska, René Frotscher, Eva-Marie Martens
PRODUCENCI WYKONAWCZY	–	Maria Gołoś, Alexander Martens, Thomas Jeschner, Volker Zobelt, Hans Kölling

KRÓTKO O FILMIE

Wyreżyserowany przez Michała Rogalskiego („Ostatnia akcja", „Czas honoru"), najnowszy film producentów „Wszystko, co kocham" – polskiego kandydata do Oscara w 2011 roku. Wielokrotnie nagradzany na festiwalach filmowych w Polsce i zagranicą, entuzjastycznie przyjmowany przez publiczność i krytyków.

Na festiwalu Camerimage 2015 został „Letnie przesilenie" zostało uznane Najlepszym Polskim Filmem, a na 40. Festiwalu Filmowym w Gdyni uhonorowano je Nagrodą za Najlepszą Drugoplanową Rolę Kobiecą dla Marii Semotiuk i Nagrodą za Najlepsze Zdjęcia dla Jerzego Zielińskiego. Film otrzymał też statuetkę Złotych Kociaków – Nagrodę Młodzieżowej Rady Miasta. Jury 39. Międzynarodowego Festiwalu Filmowego w Montrealu doceniło film za scenariusz przyznając mu nagrodę w tej kategorii.

W obsadzie znaleźli się znakomici polscy aktorzy: Bartłomiej Topa („Obietnica", „Pod Mocnym Aniołem"), dawno niewidziana w kinie Agnieszka Krukówna („Korczak", „Lista Schindlera") oraz Krzysztof Czeczot („80 milionów"). Obok nich wschodzące gwiazdy młodego pokolenia: Filip Piotrowicz („Wenecja"), Urszula Bogucka („Komornik") i Maria Semotiuk („W ciemności"). Muzykę skomponował Alexander Hacke – wybitny muzyk, który ma na swoim koncie m.in. ścieżkę dźwiękową do najgłośniejszego filmu Fatiha Akina „Głową w mur".

Romek i Guido mają po siedemnaście lat i przed sobą całe życie. Ich marzenia nie różnią się od marzeń innych nastolatków – chcą słuchać muzyki, tańczyć swinga, umawiać się z dziewczynami. Gdyby nie okoliczności, mogliby być najlepszymi kumplami. Niestety, spotykają się w 1943 roku. Guido służy w oddziale niemieckiej żandarmerii, stacjonującym na polskiej prowincji. W wolnych chwilach słucha zakazanych anglojęzycznych rozgłośni radiowych, nadających jazz i ukradkiem podkochuje się w pięknej France. Tymczasem Romek pomaga matce, pracując jako pomocnik maszynisty. Podobnie, jak Guido, interesuje się Franką. Pewnego dnia, chcąc zaimponować dziewczynie, kradnie walizkę z płytami i patefonem. Wydarzenie to sprawi, że drogi Romka i Guido przetną się, zmuszając chłopców do podjęcia decyzji, która na zawsze odmieni ich życie.

Przeglądając stare fotografie rodzinne, natknąłem się na serię zdjęć przedstawiających moich dziadków i ojca wraz ze znajomymi, beztrosko bawiących się w płytkich wodach jakiejś rzeki. Fotografie zrobiono w 1943 roku. Te zdjęcia uzmysłowiły mi, jak płytko i stereotypowo patrzymy na czas drugiej wojny światowej. Wspomnienia okropności przesłaniają często fakt, że także wtedy ludzie usiłowali żyć normalnie. A normalnie żyć oznacza kochać, bawić się i cieszyć młodością. – Michał Rogalski, reżyser

PRASA O FILMIE

„Fascynujący i subtelny”. ***Variety***

„Odkrycie Festiwalu Filmowego w Gdyni. Film mocny i ważny. Wizualnie piękny”. ***Wyborcza.pl***

„Delikatny, dobrze zrealizowany i pięknie sfotografowany”. ***Onet***

„Pięknie nakręcony”. ***Film.com.pl***

„Jeden z najlepszych polskich operatorów filmowych, Jerzy Zieliński, stworzył niemal idylliczny świat”. ***Radio Gdańsk***

„Idealny dla wielbicieli melodramatów z wojną w tle oraz ‘Pokuty’ Joe Wrighta”. ***Stopklatka***

„Przejmująca historia, zabarwiona nutą nostalgii, okraszona poetyckim wdziękiem. Oprócz znakomitej oprawy wizualnej i muzycznej siłą filmu jest międzynarodowa obsada aktorska, a w niej kilka świetnych kreacji. Ocena 8/10”. ***Film.org.pl***

NAGRODY I FESTIWALE

39. Międzynarodowy Festiwal Filmowy w Montrealu

Nagroda za Najlepszy Scenariusz

40. Polskich Filmów Fabularnych w Gdyni

Nagroda za Najlepszą Drugoplanową Rolę Aktorską dla Marii Semotiuk

Nagroda za Najlepsze Zdjęcia dla Jerzego Zielińskiego

Złote Kociaki – nagroda Młodzieżowej Rady Miasta

Camerimage 2015

Najlepszy Polski Film

6. Międzynarodowy Festiwal Producentów Filmowych Regiofun w Katowicach

Film otwarcia

Międzynarodowy Festiwal Filmowy w Palm Springs 2016

Premiera amerykańska

Festiwal Filmowy Spektrum

25. Międzynarodowy Festiwal Filmowy w Cottbus

CineEast 2015 w Luksemburgu

OD REŻYSERA

Przeglądając stare fotografie rodzinne, natknąłem się na serię zdjęć przedstawiających moich dziadków i ojca wraz ze znajomymi, beztrosko bawiących się w płytkich wodach jakiejś rzeki. Fotografie zrobiono w 1943 roku.

Te zdjęcia uzmysłowiły mi, jak płytko i stereotypowo patrzymy na czas drugiej wojny światowej. Wspomnienia okropności przesłaniają często fakt, że także wtedy ludzie usiłowali żyć normalnie. A normalnie żyć oznacza kochać, bawić się i cieszyć młodością. Nawet gdy obok, niemal za rogiem, dochodzi do monstrualnych zbrodni.

Niektórzy twierdzą, że już dość opowiedziano o tamtych czasach. Być może mają rację. Ja jednak sądzę, że tamta wojna, będąca największym konfliktem w dziejach człowieka, niosła też wiele przykładów zachowań głęboko ludzkich, bezinteresownych, tym bardziej cennych i wymagających odwagi, że czynionych na przekór wszystkiemu i wszystkim. Dlatego ten czas zawsze będzie miał wymiar uniwersalny. Będziemy do niego wracać tak, jak do opowieści biblijnych w poszukiwaniu archetypów ludzkich zachowań.

W opowiadaniu „Pobyt w X" Heinrich Böll włożył w usta swojego bohatera, młodego niemieckiego żołnierza, który spędził noc z węgierską dziewczyną, takie słowa:

O czym myślisz? – spytała nagle. Był to łagodny, pewnie oddany strzał, który trafił w sam cel, przerwał we mnie jakąś tamę i zanim zdążyłem spojrzeć raz jeszcze na jej twarz w błysku zapałki, zacząłem mówić: Myślę w tej chwili o tym, kto będzie za siedemdziesiąt lat leżał w tym pokoju, kto będzie na tym miejscu o powierzchni pół metra kwadratowego siedział lub leżał i co będzie wiedział o tobie i o mnie. Nic nie będzie wiedział – będzie tylko wiedział, że była wojna.

I oto jesteśmy. Prawie siedemdziesiąt lat po wojnie. I chcemy zastanowić się, kim byli – ten chłopak i ta dziewczyna – i co czuli. Nam nie wystarcza prosta wiedza, że „była wojna".

Scenariusz lekcji 1

Temat: *Letnie przesilenie* Michała Rogalskiego, czyli o nieudanej próbie normalnego życia w nienormalnym świecie wojny – scenariusz lekcji języka polskiego dla szkół ponadgimnazjalnych.

Cele lekcji:

Po lekcji uczeń powinien:

- umieć charakteryzować bohaterów i ich postawy;
- rozumieć trudne wybory, rozterki i dylematy filmowych postaci;
- odczytywać odwrócony system wartości, jaki wytworzyła wojna, oraz związane z nim wzorce zachowań (Polaków i Niemców);
- analizować głębsze, symboliczne znaczenie wybranych scen czy padających sformułowań;
- umieć określić rodzaj techniki narracyjnej (typ montażu) i ocenić pracę operatora (rola zdjęć).

Metody i formy pracy:

- wyrażanie własnego zdania i nazywanie emocji
- dyskusja
- notowanie wniosków z dyskusji
- analiza i interpretacja wybranych scen z filmu
- rozmowa kierowana
- praca ze słownikiem

Środki dydaktyczne:

- film Michała Rogalskiego, *Letnie przesilenie*, Polska 2014
- Słownik pojęć i tekstów kultury, pod redakcją Ewy Szczęsnej, WSiP 2002
- tekst piosenki Jerzego Petersburskiego, *Bez śladu /nagranie piosenki na: http://staremelodie.pl/piosenka/212/Bez_sladu*
- *www.filmweb.pl*
- *www.radiogdansk.pl*
- *www.kino.org.pl*
- *www.filmoznawcy.ug.edu.pl*
- *www.stopklatka.pl*

Pojęcia kluczowe:

- dojrzewanie
- traumatyczna sytuacja
- montaż równoległy

Czas:

1–2 lekcje (kontekst literatury wojenno-okupacyjnej: Baczyński, Borowski, Różewicz)

Przebieg lekcji:

Na wstępie precyzujemy czas i miejsce akcji oraz temat filmu (rozmowa kierowana):

Czas akcji: 1943 (czwarty rok wojny)

Miejsce akcji: polska prowincja – stacja kolejowa Wróblew, przez którą przechodzą transporty więźniów (Żydów) do obozu; lokalny posterunek niemieckiej żandarmerii.

Temat: trudne, bolesne dojrzewanie młodzieży w czasie okupacji.

Następnie zachęcamy uczniów do podzielenia się wrażeniami wyniesionymi z filmu, podkreślając bardzo młody wiek i różną narodowość głównych postaci (Romek, Franka i Guido mają po 17 lat). Pytamy o refleksje i emocje, jakie wzbudził w nich filmowy zapis wojennych doświadczeń ich rówieśników. Zapisujemy na tablicy głosy młodzieży, np.:

Refleksje: „przed wojną nie można się ukryć"; „wojna stawia człowieka w trudnych, traumatycznych sytuacjach, przed niełatwymi i niejednoznacznymi wyborami"; „wojna zmienia człowieka"; „w czasie wojny szybciej się dojrzewa"; „wojna wyznacza własny system wartości"; „po przeciwnej stronie barykady też jest człowiek"; „nie każdy Niemiec musi być wrogiem".

Emocje: „współczucie wobec bohaterów, którym odebrano beztroski wiek i prawa młodości"; „strach, że można tak łatwo odebrać komuś życie"; „gniew wobec postaw dorosłych nadużywających swej władzy nad młodymi".

W podsumowaniu rozmowy formułujemy wspólnie temat zajęć, który stanie się motywem przewodnim lekcji:

„*Letnie przesilenie* Michała Rogalskiego, czyli o nieudanej próbie normalnego życia w nienormalnym świecie wojny".

1. **„Próba normalnego życia", czyli co robią/ czego nie robią, w jakiej rzeczywistości żyją i o czym marzą filmowe postacie (dyskusja, sporządzanie notatek):**

   Romek: pracuje na stacji kolejowej, jest pomocnikiem maszynisty, Leona (kochanka matki), dzięki czemu posiada tzw. „dobre dokumenty", pozwalające na bezpieczne i spokojne przeżycie wojny. Nie głoduje, nie uczy się na tajnych kompletach, nie konspiruje, nie walczy. W jego świecie, zawężonym do skromnego mieszkania matki i parowozowni, jedynym śladem toczącej się gdzieś wojny są porozrzucane przy torach pokrwawione ubrania i porzucone rzeczy, które czasem znajduje i zabiera, co jest zakazane (a co regularnie robi jego „ojczym"). Marzy o potańcówce, na którą zaprosi Frankę z kuchni. I o tym, żeby wyprzedzić na lokomotywie niemiecki motocykl. Zwyczajny dorastający chłopak, który lubi ryzyko, pyskuje matce i marzy o randce z dziewczyną.

   Guido: niemiecki żandarm, który trafił na wojnę w wieku przedpoborowym, „za karę", ponieważ słuchał zakazanego jazzu. Do momentu przybycia nowego komendanta, nie czuje ciężaru wojny, znajduje zawsze czas na słuchanie niedozwolonych stacji muzycznych w radiu, wypalenie papierosa i przejrzenie kolorowych czasopism, któremu zwykle towarzyszy marzenie o dziewczynie. Jemu też podoba się Franka. W trakcie rutynowego patrolu na stacji natyka się na Romka kradnącego walizkę. Powinien go zastrzelić podczas ucieczki, ale tego nie robi. Nie chce, nie potrafi, ale przede wszystkim – nie musi. Jego przełożeni i koledzy chcą przetrwać wojnę, nie zależy im na konflikcie z miejscową ludnością, nie mają na stacji wielu obowiązków, czasem tropią uciekinierów z obozu, ale niespecjalnie się do tego przykładają. Widać, że są już wojną zmęczeni, pragną wrócić do domów i swych rodzin. Guido nie czuje się dobrze w mundurze, to wrażliwy, delikatny chłopak, prawie dziecko (jego towarzyszem niedoli jest szczeniak, którego rozpieszcza, budząc kpiny towarzyszy i niezadowolenie przełożonych).

   Franka: córka zamożnego gospodarza, pracuje w kuchni, zwraca na siebie uwagę obu chłopców. Kpi z Romka, bardziej podoba się jej młody Niemiec.

2. **W jaki sposób splatają się losy młodych bohaterów?**

   Mają po siedemnaście lat i przed sobą całe życie. Ich marzenia nie różnią się od marzeń innych nastolatków – chcą słuchać muzyki, tańczyć, umawiać się z dziewczynami.

   Taka okazja nadarzy się, gdy Romek znajdzie w skradzionej walizce płyty i patefon. Na zaimprowizowany wieczór przy muzyce wprosi się też przechodzący obok Guido i zaprosi Frankę do swinga. Nie ma złych zamiarów, jako najmłodszy żołnierz nudzi się na posterunku, lgnie do rówieśników, bo należy jeszcze psychicznie i emocjonalnie do świata młodości.

   Wnioski: W pierwszej części filmu reżyser przedstawia, na tle sielankowych obrazów

spokojnej, sennej prowincji, bezkolizyjne przenikanie się dwóch światów: polskiego i niemieckiego: obie strony chcą przeżyć, nie wchodzą sobie w drogę, respektują zasady współżycia.

3. **Jakie wydarzenia inicjują zmianę narracji, czyli wprowadzają do życia bohaterów prawdziwą wojnę, z jej bezwzględnymi i okrutnymi wyzwaniami?**

   Przyjazd nowego komendanta – służbisty i fanatyka, oraz rozpoczęte przez niego śledztwo w sprawie śmierci poprzednika (który w rzeczywistości upił się i wpadł na drzewo, jadąc do burdelu), zmieniają styl pracy posterunku, a więc także warunki życia polskich pracowników. Zarządzane są nocne alarmy i nasilone patrole przeszukujące teren w poszukiwaniu „trofeów" (jak się wyraża o zbiegach z obozu komendant – można poprosić uczniów o komentarz do tego określenia). Narasta atmosfera zagrożenia.

4. **Jak nowe okoliczności wpływają na życie postaci, w jakich stawiają ich sytuacjach? – uczniowie wskazują i analizują konkretne sceny.**

   Romek: po awanturze w domu (matka z Leonem „nakryli" Romka, Frankę i Guida na słuchaniu muzyki) ucieka do lasu, gdzie znajduje ciężko rannego Żyda, nie może mu pomóc, bo w pobliżu przechodzą żandarmi, boi się, że jęczący uciekinier wyda i na niego wyrok, po jego śmierci, odruchowo (?) zabiera leżącą w pobliżu walizkę. Kolejnym przełomowym wydarzeniem będzie spotkanie Buni, siostry zbiega. Dziewczyna podąża jego śladem, boi się, liczy na jego pomoc. Chłopak nie wie, co robić, próbuje ją odgonić, grozi jej, ale w końcu się nią zajmuje, obmywa ranę i dzieli się chlebem. Kiedy Bunia ucieka i wpada na patrol Guida, Romek staje oko w oko ze swym rówieśnikiem. Obaj nie bardzo wiedzą, jak mają postąpić. Najpierw młody Niemiec nie potrafi strzelić do uciekinierki, a kiedy karabin w zamieszaniu dostaje się do rąk Polaka, ten nie może pociągnąć za spust, mimo iż żądna zemsty Żydówka nakazuje mu zabić Niemca („Ty nie wiesz, co oni robili w Warszawie"). Za jakiś czas Romek zostanie złapany przez żandarmów szukających zbiegów, ale Guido go nie wyda i jeszcze raz uratuje mu życie. Bohater spędza pierwszy raz noc z dziewczyną, jednak rano czeka go kolejna niespodzianka. Do ich leśnej kryjówki trafiają Rosjanie, chłopak zostaje przeszukany, pobity i upokorzony, gdy brutalnie zgwałcona przez dowódcę oddziału Bunia odejdzie z partyzantami do lasu, bo przy nich, mimo wszystko, czuje się bezpieczna.

   Guido Hausman: on także przejdzie przyspieszony wojenny kurs dojrzewania. Najpierw otrzyma rozkaz podpalenia kopy siana, w której ukryli się prawdopodobnie Żydzi. Słysząc krzyk palącego się dziecka, ma łzy w oczach, ale nic nie może zrobić. Następnie traci karabin, ale zachowuje życie

w czasie spotkania z Romkiem i Bunią. Daje się namówić na ratujące honor kłamstwo w sprawie „utraconej w walce z partyzantami" broni, ale pełne ładownice zdradzają komendantowi prawdę. Młody Niemiec przyznaje się, jest świadkiem pokazowej („tak się powinien zachować niemiecki żołnierz") egzekucji złapanych przez patrol ofiar, a potem – musi je za karę pogrzebać. Ratuje Romka, choć w pierwszej chwili mówi, że rozpoznaje w nim napastnika. Walczy w nim strach o własne życie, ale też odzywa się sumienie i ludzka przyzwoitość. Kiedy jego dowódca przykłada pistolet do głowy Polaka, Hausman wycofuje oskarżenie.

Wnioski: Obaj chłopcy znaleźli się w okolicznościach, które przerosły ich psychicznie, moralnie i emocjonalnie. Musieli decydować o własnym i cudzym życiu, dokonywać wyborów niezgodnych z wyznawanymi wartościami. Zetknęli się z prawdziwą wojną i jej amoralnym kodeksem, zacierającym granice między dobrem i złem. Wreszcie, dotknęli „jądra ciemności", czyli najtrudniejszego wyboru, w którym stawką jest własne życie.

5. **Jakie decyzje podejmują bohaterowie w finale ich historii? O czym one świadczą? Czy wcześniejsze wydarzenia miały wpływ na ich postawy? (rozmowa kierowana)**

Romek: Po powrocie do domu, chłopiec zastaje zatroskaną, niespokojną o jego los matkę i wściekłego z powodu jego nieobecności w pracy „ojczyma". Wybucha awantura, w czasie której kobieta staje po stronie wyrzuconego z roboty syna, za co płaci pobiciem przez eks-kochanka. Wydaje się, że to zdarzenie kumuluje w Romku wszystkie dotychczasowe uczucia: strachu, upokorzenia, chęci zemsty, ale także własnej słabości, uległości i tchórzostwa. Nie chce już zależeć od kogoś, nie akceptuje bezsilności, musi stać się dorosłym, odpowiedzialnym mężczyzną. To, co zrobi, będzie niejako przejściem do następnego etapu życia. Donosi więc na Leona, wydaje jego skrytkę, w której przechowywał skradzione z transportów przedmioty. Maszynista zostaje aresztowany, a jego miejsce… zajmuje Romek, który od tej pory będzie miał swojego pomocnika. Niezależność materialna (utrzyma w ten sposób samotną matkę) i w jakiś sposób – psychiczna, okupiona zostaje jednak dwuznacznym moralnie zachowaniem. Czyn bohatera wpisuje się w specyficzny system wartości „innego świata", który wciągnął go w swoje tryby i wyznaczył drogi postępowania.

Guido: Nieświadomy zagrożenia lekkoduch, nie zdając sobie sprawy z możliwych konsekwencji, daje się przyłapać na schadzce z Franką. Nowy komendant wykorzystuje cynicznie i perfidnie tę sytuację, by nie tylko upokorzyć niewydarzonego żołnierza, ale przede wszystkim – pozbawić go godności

i poczucia własnej wartości, podporządkować go raz na zawsze władzy na tyle skutecznie, by nie miał więcej wątpliwości, kiedy przyjdzie mu zabić człowieka. Stawia chłopca przed wyborem: stanie przed sądem wojennym, albo sam dokona egzekucji dziewczyny. Hausman strzela… i dostaje (tak jak Romek) awans. Przekracza pewien próg i jest już innym człowiekiem (warto zwrócić uwagę młodzieży na końcowe zbliżenie niewzruszonej, pozbawionej emocji twarzy Guida, kiedy obserwuje pociąg prowadzony przez Romka).

Wnioski: W finale filmu młodzi bohaterowie tracą bezpowrotnie „niewinność" młodości, wojna wypala w nich trwałe piętno – twardości, nieczułości i moralnej niewrażliwości (którą Erich Fromm nazwał „sumieniem autorytatywnym").

Losy postaci w drugiej części filmu dowodzą niemożności ukrycia się przed wojną, bezbolesnego przetrwania, urządzenia sobie spokojnego azylu. Doświadczają tego nie tylko młodzi ludzie, ale też dorośli (matka Romka – pragnąca miłości samotna kobieta, niepotrafiąca zapewnić synowi poczucia bezpieczeństwa, alkoholik i szabrownik – Leon, czy nawet tęskniący za żoną i dziećmi starszy kolega Guida).

6. **Na zakończenie lekcji prosimy uczniów o scharakteryzowanie struktury fabularnej *Letniego przesilenia* (rozmowa kierowana, praca ze słownikiem).**

Klamrą kompozycyjną filmu jest nostalgiczna, sentymentalna ścieżka dźwiękowa (możemy wykorzystać fragment nagrania lub wyświetlić na ekranie słowa) z przedwojenną piosenką „Bez śladu" Jerzego Petersburskiego, która mówi o przemijaniu, wyraża żal z powodu utraconej miłości, ból tęsknoty i samotności. Słowa piosenki zaprzeczają idyllicznemu wizualnie prologowi z wysmakowanymi estetycznie obrazami, przedstawiającymi młodych ludzi na tle bujnej przyrody, ale ich sens wyjaśnia dedykacja reżysera: „Dla mojej Babci, która opowiedziała mi wszystko", co zapowiada melodramatyczną miłosną historię z przeszłości, pięknie opowiedzianą „pamiątkę rodzinną":

Wszystko zaczęło się od rodzinnej fotografii, którą reżyser znalazł u dziadków i która w pewnym sensie streszcza jego film. Zdjęcie przedstawiało sielankową scenę zabawy nad rzeką, a na odwrocie widniała data jego wykonania – właśnie 1943 rok. Rogalski w swoim filmie próbuje ustalić, kim byli „ludzie z fotografii".

Filmowa opowieść dzieli się na dwie części: pierwszą, w której bohaterowie wiodą spokojne życie, z dala od wielkiego teatru wojny, skupiają się na przetrwaniu, zachowują dystans wobec konieczności historycznej, budując w jej ramach pozorny, jak się okaże, i nietrwały świat normalności. W drugiej części *Letniego przesilenia* (cezurą jest zmiana komendanta posterunku) wojna ich dopadnie, wykazując daremność ich wysiłków i bezsilność wartości w obliczu siły i przemocy.

W konstrukcji narracji zastosowano montaż równoległy – chwyt polegający na ukazywaniu na przemian dwóch wątków (Romka i Guida Hausmana), dziejących się w różnych, ale przenikających się środowiskach i w tych samych miejscach. Jego celem było wykazanie podobieństw losów postaci znajdujących się po obu stronach wojennego konfliktu, oraz odejście od czarno-białego schematu ukazywania stosunków polsko-niemieckich.

Oprawa wizualna autorstwa Jerzego Zielińskiego – efektowne ujęcia buchającego parą starego parowozu, leśne uroczyska fotografowane techniką sfumato, poetyckie sceny rodzajowe na wiejskim podwórku czy w kuchni – buduje znaczący kontrast z wojennymi sytuacjami, w jakich znaleźli się bohaterowie. Uwypukla sprzeczność porządku i ładu natury i życia, z chaosem i przypadkiem, jakie niesie wojna.

7. **Praca domowa:**

Zaproponuj interpretację tytułu filmu Michała Rogalskiego.

Opracowała: Małgorzata Wiśniewska,
nauczycielka języka polskiego w IX LO
w Warszawie

Scenariusz lekcji 2

Temat: Życie obok zbrodni – scenariusz lekcji historii dla szkoły ponadgimnazjalnej z użyciem filmu *Letnie przesilenie* w reżyserii Michała Rogalskiego oraz tekstów źródłowych.

Cele ogólne:

- Zapoznanie uczniów z realiami życia ludności cywilnej w czasie II wojny światowej i tragicznymi wyborami dokonywanymi w celu przeżycia
- Przedstawienie sytuacji żołnierzy niemieckich na służbie (poza frontem)
- Pokazanie wzajemnych relacji Polaków, Żydów i Niemców w czasie wojny

Cele operacyjne:

- Poznanie różnych postaw ludzi wobec Zagłady i polityki okupacyjnej Niemiec wobec Polaków
- Nabycie umiejętności oceny postaw ludzi w skrajnych sytuacjach wojennych
- Zapoznanie ze źródłami historycznymi: relacjami świadków Zagłady, dokumentami polskich organizacji podziemnych; nabycie umiejętności interpretacji źródeł historycznych

Metody i środki dydaktyczne:

praca z filmem *Letnie przesilenie* w reż. Michała Rogalskiego, praca samodzielna i dyskusja na podstawie tekstów źródłowych, praca w grupach – przygotowanie odpowiedzi na pytania do zaprezentowania stanowiska w dyskusji.

Treść lekcji zgodna z podstawą programową przedmiotu historia oraz historia i społeczeństwo dla szkół ponadgimnazjalnych.

Lekcję należy przeprowadzić po obejrzeniu filmu i udostępnieniu tekstów źródłowych. Po przeczytaniu tekstów uczniowie w małych grupach odpowiadają na pytania i przygotowują stanowisko do końcowej dyskusji.

Ćwiczenie 1

Polecenie dla uczniów:

Przedstaw postawy głównych (wybranych) bohaterów filmu *Letnie przesilenie* i postaci z tekstów źródłowych

- wobec okupanta niemieckiego
- wobec likwidacji getta/Zagłady Żydów
- wobec Polaków wrogo nastawionych do Żydów

Do każdej charakterystyki postaci użyj jednego z określeń: *ratujący, pomagający, ukrywający Żydów, bierny świadek, sprawca, pomocnik sprawcy*.

Ćwiczenie 2

Polecenie dla uczniów podzielonych na małe grupy:

Na przykładzie bohaterów filmu *Letnie przesilenie* oraz tekstów źródłowych stwórzcie definicję terminu *świadek zagłady* i zaprezentujcie ją w klasie.

Pytania pomocnicze:

- Co wybrany bohater widział i wiedział?
- Czy reagował na wieść o poczynaniach

Niemców? (jeśli tak, to w jaki sposób?)

- Jakie czynniki zewnętrzne miały wpływ na jego decyzje?
- Jakie były motywy podjęcia działania lub jego zaniechania?
- Czy ofiarę lub ocalonego można nazwać świadkiem Zagłady?

Propozycja zadania domowego:

Odszukaj w sieci i wypisz tytuły innych filmów opowiadających o:

- Skrajnych postawach Polaków wobec Zagłady
- Dylemacie moralnym niemieckiego żołnierza na wojnie
- Życiu wsi/małego miasta pod okupacją niemiecką

Zapisz nazwisko reżysera, rok i kraj, w którym powstał film.

Tekst źródłowy 1

Sierpień 1942, Otwock – Rabunek mienia Żydów po likwidacji getta w Otwocku pod Warszawą w relacji policjanta żydowskiego Calka Perechodnika

(fragmenty wspomnień zawartych w książce Calka Perechodnika „Spowiedź. Dzieje rodziny żydowskiej podczas okupacji hitlerowskiej w Polsce" Ośrodek KARTA, Warszawa 2004, s. 74–75)

Z rana zostawiam mój płaszcz letni u Wolfowicza, jest mi w nim za ciężko, po godzinie wracam, już całe mieszkanie jest zdemolowane. To Polacy rozbili je doszczętnie. W ogóle całe getto jest wciąż otoczone przez motłoch polski, który co chwila wskakuje przez parkan, siekierami otwiera drzwi i wszystko rabuje. Czasami potykają się o ciepłe jeszcze trupy, ale nie szkodzi. Nad trupami ludzie biją się, jeden drugiemu wyrywa poduszkę czy też garnitur.

A trup? No, jak trup – leży spokojnie, nic nie mówi, nikomu nie przeszkadza i nikomu się nie przyśni! To i sumienie mają Polacy czyste. *„Myśmy ich nie zabili, jak nie my weźmiemy, to wezmą Szwaby"*.

Nie żal mi płaszcza, nie żal mi tego tysiąca złotych, których on jest wart, ale przecież bez niego nie będę mógł się pokazać w polskiej dzielnicy, tam trzeba być bardzo eleganckim. Mieć zaś energię, żeby szukać w innym domu płaszcza dla siebie? Nie, tej energii nie posiadam. Strata płaszcza w pewnych warunkach może być równoznaczna z wyrokiem śmierci.

Wchodzimy do mieszkania Grynkorna, spotykamy tam Polaka, który już wszystko do worka zapakował. Jest zły i zdziwiony, jakim prawem Grynkorn mu przeszkadza, ale nie mając rady zostawia worki i ucieka przez parkan.

Przy parkanie stoi Zygmunt Wolfowicz, serce ma zbolałe, przed chwilą jego mieszkanie zostało zrabowane. Niemcy zabrali mu rodzinę, Polacy zaś majątek cały.

[…] Część getta była już po troszeczku zamieszkiwana przez Polaków. Kobiety polskie najspokojniej w świecie robiły już porządki w mieszkaniach, gdzie leżały jeszcze gorące trupy, obierały kartofle przed mieszkaniami, a Żydzi to wszystko widzieli. To był ten ostatni obraz, który utrwalił im się przed śmiercią. Ich współobywatele Polacy zakładali nowe, beztroskie życie, zajmowali ich mieszkania, dziedziczyli ich majątek, a oni Żydzi, mając to wszystko przed oczyma, ten nowy, budujący się piękny świat, musieli zginąć.

Tekst źródłowy 2

Sierpień 1942, Warszawa – Odezwa „Protest!" konspiracyjnego Frontu Odrodzenia Polski pióra Zofii Kossak-Szczuckiej (fragmenty)

(Polacy-Żydzi 1939–1945. Wybór źródeł, oprac. Andrzej Krzysztof Kunert, Instytut Dziedzictwa Narodowego, Oficyna Wydawnicza Rytm, Warszawa 2001, s. 212–216)

W getcie warszawskim, za murem odcinającym od świata, kilkaset tysięcy skazańców czeka na śmierć. […] To samo co w getcie warszawskim, odbywa się od pół roku w stu mniejszych i większych miasteczkach i miastach polskich. Giną wszyscy. Bogacze i ubodzy, starcy, kobiety, mężczyźni, młodzież, niemowlęta, katolicy umierający z imieniem Jezusa i Maryi, równie jak starozakonni. Wszyscy zawinili tym, że się urodzili w narodzie żydowskim, skazanym na zagładę przez Hitlera.

Świat patrzy na tę zbrodnię straszliwszą niż wszystko, co widziały dzieje i – milczy. Rzeź milionów bezbronnych ludzi dokonywa się wśród powszechnego, złowrogiego milczenia. Milczą kaci, nie chełpią się tym, co czynią. Nie zabierają głosu Anglia ani Ameryka, milczy nawet wpływowe międzynarodowe żydostwo, tak dawnej przeczulone na każdą krzywdę swoich. Milczą i Polacy. Polscy polityczni przyjaciele Żydów ograniczają się do notatek dziennikarskich, polscy przeciwnicy Żydów objawiają brak zainteresowania dla sprawy

im obcej. Ginący Żydzi otoczeni są przez samych umywających ręce Piłatów.

Tego milczenia dłużej tolerować nie można. Jakiekolwiek są jego pobudki – jest ono nikczemne. Wobec zbrodni nie wolno pozostawać biernym. Kto milczy w obliczu mordu – staje się wspólnikiem mordercy. Kto nie potępia – ten przyzwala.

Tekst źródłowy 3

1942, Staszów – Relacja Marii Szczecińskiej (odznaczonej medalem Yad Vashem Sprawiedliwy wśród Narodów Świata) o ukrywaniu przez nią czternastu Żydów ze Staszowa

(Archiwum ŻIH Relacje z Zagłady, sygn. 301/5715)

Ja pracowałam na kolei od czasów rosyjskich. Wyszłam za mąż za kolejarza. W 1930 roku mąż umarł nagle i byłam zmuszona do pracy. Wróciłam na kolej – przydzielili mnie do Staszowa, gdzie objęłam ekspedycję towarową. Miałam pięcioro dzieci. Dzieci uczyły się w szkole w Staszowie. […] Podczas okupacji pracowałam jako kasjerka biletowa. Mieszkałam w domu kolejowym. Zajmowałam sama cały domek, który składał się z trzech pokoi i kuchni. W czasie ekspedycji towarowej poznałam wielu kupców żydowskich. Nazywali mnie „Rusinką", bo przyjechałam z kresów.

W Staszowie było getto. Getto nie było ogrodzone. Była utworzona żydowska policja, która pilnowała, żeby Żydzi nie opuszczali swojej dzielnicy. W getcie nigdy nie byłam. Pierwszą partię Żydów wysłali ze Staszowa do Skarżyska i Radomia. W Staszowie prowadziła roboty firma Emlera. Moi znajomi zapisali się do pracy u Emlera, ażeby pozostać na miejscu. U Emlera pobrzękiwano o tym, że mają wywieźć pracujących na stracenie. Znajomi prosili mnie żebym znalazła na wsi jakieś pomieszczenie dla rodzin. Powiedziałam, że mogę u siebie na jakiś czas ukryć ludzi. Wzięłam do siebie dziesięć osób – kobiety i dzieci. Pobyły u mnie ze cztery miesiące, a później, gdy wszystko ucichło, opuściły moje mieszkanie. W 1942 roku przyszli do mnie na dobre. Ogółem ukryłam piętnaście osób. Binka Segałówna urodziła u mnie dziecko, ale to dziecko oni sami wynieśli i podrzucili. Zimą nie mogłam trzymać ludzi w komórce. Do mojej starszej córki przyjeżdżał syn naczelnika parowozowni w Jędrzejowie. On mi wyciął klapę w podłodze. Powiedziałam mu, że to będzie kryjówka dla moich dzieci na wypadek branki do Niemiec. Przeprowadził mi światło elektryczne. Miałam bardzo złego psa, który obcym nie pozwalał podejść. Pies był przywiązany przy otwartym oknie. Domek stał na uboczu otoczony krzakami. Żydzi wychodzili wieczorem na powietrze. Na noc przychodzili spać na wierzch. Oni mieli u ludzi pieniądze i towary. Gotowała nam wszystkim moja córka. Ażeby ukryć ilość prowiantu, którą musiałam kupować otworzyłam na stacji bufet.

Opracował: Adam Rębacz, nauczyciel historii i wiedzy o społeczeństwie w liceum. Twórca i koordynator międzynarodowych projektów edukacji nieformalnej: Między Wschodem a Zachodem, Polska ścieżka w Berlinie, Polska ścieżka w Dreźnie.

ZAPRASZAMY NA STRONĘ:

www.kinoswiatedukacji.pl

KINO ŚWIAT
EDUKACJI

Katalog tytułów **Kontakt**

JESTEŚ NAUCZYCIELEM? ZAJMUJESZ SIĘ EDUKACJĄ?
SZUKASZ INSPIRACJI, MATERIAŁÓW, POMOCY DYDAKTYCZNYCH?

ZGADZASZ SIĘ Z NAMI, ŻE KINO MOŻE INSPIROWAĆ DO CIEKAWYCH ZAJĘĆ, DYSKUSJI, PRZEMYŚLEŃ?

CHCESZ ZORGANIZOWAĆ SWOIM PODOPIECZNYM POKAZ CIEKAWEGO FILMU?

SKORZYSTAJ Z BOGATEJ I NA BIEŻĄCO UZUPEŁNIANEJ OFERTY KINOŚWIATEDUKACJI.PL!

Kontakt:
Irena Kruglicz-Kamińska, Kino Świat Sp. z. o.o., ul. Belwederska 20\22, 00-762 Warszawa
tel.: 22 840 68 01 04, 728 302 018, e-mail: irena@kinoswiat.pl
http://kinoswiat.pl/biuro-prasowe; hasło: kino